



דף שבועי

בס"ד

פרשת עקב, תשפ"ה, מספר 1631

קדושת שבט לוי מיכאל קנובסקי

אי השתתפותם בחטא העגל – אלא שאמונתם בקב"ה הייתה איתנה במשך כל זמן היותם במדבר. הזכרת בני יעקן מרמזת על הסיפור שהתרחש אחרי מות אהרן, שכאשר נסתלקו ענני הכבוד, בא מלך ערד ותקף את בני ישראל, וחלקם רצו לברוח חזרה למצרים. אז קמו בני לוי ונלחמו עם השבטים ובלשונו של רש"י: "עמדו באמונתם" לנוע לכיוון ארץ ישראל.

למעשה, שבט לוי לא הובדל כשבט מיוחד אלא לאחר בניית המשכן, בשנה השנייה לצאת בני ישראל ממצרים. אבל הפוטנציאל של בחירת שבט לוי נולד כבר אחרי מעשה העגל, כפי שמסביר המהר"ל בפירושו "גור אריה" על התורה:

אף על גב שהלוויים לא הובדלו עד שנה שניה אחר הקמת המשכן, מכל מקום בדבור ובמצווה כבר הבדילם הקב"ה, אלא שלא היה גמר מעשה עד אחר שהוקם המשכן, כי לא נתחנכו הלוויים קודם שנתחנכו אהרן ובניו.

הרמב"ן מתקשה לקבל את פירושו של רש"י, בגלל הפרש הזמן בין חטא העגל לבין בחירת הלוויים שאירעה אחרי בניית המשכן. לכן הוא מפרש, שההבדלה בפסוק ח' מתייחסת להבדלה הפנימית שבתוך שבט לוי; הבדלת אהרן ובניו הכוהנים משאר העם, שכן הם נבחרו, כמו שהפסוק מדגיש: "לַעֲמֹד לִפְנֵי ה' לְשִׁרְתוֹ וּלְבָרְךָ בְּשִׁמּוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה" (י:ח). וכך הרמב"ן כותב:

והנכון בעיני כי 'בַּעֲתָהּ הָהוּא' השני (בפסוק ח') כראשון (לעיל פסוק א'), כי בעת שאמר לו 'פָּסַל לָךְ שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים' (שמ' לד:א) נתרצה לישראל ונצטווה על המשכן, ואז נתרצה גם לאהרן ונצטווה 'וַעֲשׂוּ בְּגָדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו לְכַהֲנֹתָ לִי' (שם כח:ד)... ולכך אמר כי אלעזר כהן תחת אביו שהייתה בהם משחתם לכהונת עולם לדורותם. ועשה הבדלת כל השבט ענין אחד כי מן היום ההוא היה לפניו שיהיו שבטו נתונים נתונים לו

בתוך נאומו של משה על המאורעות שעברו בני ישראל בארבעים שנותיהם במדבר, הוא מזכיר את קדושתו של שבט לוי ואת הבחירה בו לשרת בקודש: בַּעֲתָהּ הָהוּא הַבְּדִיל ה' אֶת שֵׁבֶט הַלְוִי לְשִׁאת אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' לַעֲמֹד לִפְנֵי ה' לְשִׁרְתוֹ וּלְבָרְךָ בְּשִׁמּוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה (דב' י:ח).

לפי מפרשים רבים (רש"י, רשב"ם, רבינו בחיי ועוד), "בעת ההיא" זהה לנקודת הזמן "בעת ההיא" שמוזכרת בתחילת הפרק: "בַּעֲתָהּ הָהוּא אָמַר ה' אֵלַי פָּסַל לָךְ שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים פְּרָאשִׁימִים וְעֵלָה אֵלַי הָהָרָה וְעָשִׂיתָ לָךְ אֲרוֹן עֹץ" (דב' י:א), ולא לנקודת הזמן של שני הפסוקים הקודמים לבחירת שבט לוי:

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֶת בְּנֵי יַעֲקֹב מוֹסְרָה שָׁם מֵת אֶהֱרֹן וַיִּקְבֹּר שָׁם וַיִּכְהֶן אֶלְעָזָר בְּנוֹ תַּחֲתָיו. מִשָּׁם נָסְעוּ הַגִּדְגָּדָה וּמִן הַגִּדְגָּדָה יָטְבְּתָה אֶרֶץ נַחֲלֵי מִים (דב' י:ז).

מות אהרן המסופר בפסוקים אלה קורה בשנת הארבעים, לעומת יצירת הלוחות השניים ובחירת שבט לוי המתרחשים בשנה הראשונה במדבר. רש"י כותב:

בעת ההיא – בשנה הראשונה לצאתכם ממצרים וטעיתם בעגל, ובני לוי לא טעו, הבדילם המקום מכם. וסמך מקרא זה לחזרת בני יעקן לומר שאף בזו לא טעו בה בני לוי אלא עמדו באמונתם.

רש"י קובע ששבט לוי נבחר לשרת את ה' לאחר שלא חטאו בחטא העגל. הסיבה שמשה הזכיר שני מאורעות שהתרחשו בפער של ארבעים שנה (חטא העגל והנסיעה מבארות בני יעקן) היא כדי להמחיש שבחירת שבט לוי לא הייתה בשל מעשה חד פעמי –

* ד"ר מיכאל קנובסקי עורך מדעי ובוגר הכולל והמחלקה לביולוגיה באוניברסיטת בר-אילן. דברים אלה נכתבו בהודיה עמוקה לה' על הולדת הנכד נפתלי יוסף דב לילדינו תמר ויצחק.



תורה. בפרשתנו אין רמז לתפקיד בני לוי במצרים, כי כל התפקידים הנמנים כאן קשורים למשכן. אפשר למצוא רמז לתפקידם במצרים בברכת משה לשבט לוי בסוף התורה: "ויראו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל" (דב' לג:י). משה בחר בשבט לוי להיות ממשיכי דרכו להורות הלכה בישראל אחרי פטירתו. ומדוע בחר משה בשבט לוי לתפקיד זה ולא בנשיאים, בדיינים או בשבעים הזקנים? כנראה משום שכבר במצרים היה שבט לוי מובדל משאר השבטים להיות מופקדים על שמירת מורשתו של עם ישראל ועל תורת האבות שעברה מאברהם אבינו ("כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחרי ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט" בר' יח:יט) ליצחק, ליעקב ולבניו. אומנם אין רמז בכתוב על היות כל שבט לוי מופקד על כך, אך חז"ל קובעים שעמרם, אביו של משה, היה המנהיג הרוחני של בני ישראל בזמן השעבוד: "עמרם גדול הדור היה" (בבלי, סוטה יב ע"א); "שהיה עמרם ראש הסנהדרין" (שמות רבה א יג); "דברי חכמים בנחת נשמעים – זה עמרם ובית דינו" (מדרש רבה קהלת פרשה ט). וייתכן שבית דינו של עמרם היה מורכב מלוויים.

ייתכן אם כן, שמשום שבט לוי היה מובדל מיתר השבטים כבר בימי השעבוד במצרים¹, אין אנו מוצאים התמרמרות מצד בני ישראל על הבחירה בבני לוי לשרת את ה' במשכן. רק לאחר שבחר משה, על פי ה', באהרון ובבניו להיות מובדלים משבט לוי בקדושת יתר, קמו קורח ועדתו וניסו לטרוף את הקלפים. נראה אם כן, שבחירת שבט לוי על כל מובניו נמשכה לאורך כמה שלבים. התהליך החל בזמן שבני ישראל היו במצרים, המשיך לאחר חטא העגל ובניית המשכן, וממשיך עד היום במצווה לקדש את הכוהנים בני לוי.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
 כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
 ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.
 הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
 יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

לעבוד עבודת המשכן. או יאמר כי שבט הלוי נבדל בעת ההיא להיות הכוהנים מהם כי גם הם נושאים הארון וכן 'ויתנה אל הכוהנים בני לוי הנושאים את ארון ברית ה' (להלן לא:ט) והם שישירתו לשם ויברכו בשמו. וטעם 'עד היום הזה' בעבור כהונת אלעזר, כאומר אז הבדלים לשרתו ויהי כן עד היום הזה.

כנראה ששבט לוי היה מובדל משאר השבטים עוד הרבה לפני חטא העגל. אומנם אין זה מוזכר במפורש, אבל התורה רומזת לכך בגלוי. בתחילת ספר במדבר, ה' מצווה את משה לפקוד את כל השבטים מבין עשרים שנה ומעלה, ואילו את שבט לוי מבין חודש ומעלה. גודל כל שבט היה במוצא כחמישים אלף נפש (כשש מאות אלף חלקי 12). לעומת שאר השבטים, מספר הלוויים מבין חודש (ולא עשרים שנה) ומעלה היה כ-22,000. על הבדל תהומי זה הרמב"ן כותב (במ' ג:טו):

והנה לא יגיעו (הלוויים) מבין עשרים שנה ומעלה לחצי שבט מישראל הפחות שבכולם... ואני חושב שזה חיזוק למה שאמרו רבותינו כי שבטו של לוי לא היו בשעבוד מלאכת מצרים ובעבודת פרך. והנה ישראל אשר מררו המצרים את חייהם בעבודה קשה כדי למעטם, היה הקב"ה מרבה אותם כנגד גזרת מצרים, כמו שאמר: "וּכְאֲשֶׁר יֵעָנּוּ אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ" (שם' יא:ב)... אבל שבטו של לוי היו פרים ורבים כדרך כל הארץ, ולא עלו למעלה כשאר השבטים.

לפי הרמב"ן, ההבדל המספרי הגדול בין שבט לוי לשאר השבטים מצביע על האפשרות הסבירה שבני שבט לוי לא היו משועבדים במצרים, אולי בשל היותם מובדלים לתפקיד רוחני כלשהו עוד בהיותם שם. גם רש"י מסביר כך את העובדה שמשה ואהרון, ששניהם משבט לוי, באו והלכו מארמונו של פרעה כרצונם, ולא נראה שהיו משועבדים למצריים. על הפסוק "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן תִּפְרִיעוּ אֶת הָעָם מִמִּצְרָיִם לְכוּ לְסִבְלַתְיִכֶם" (שם' ה:ד) רש"י מפרש:

לסבליתיכם – לכו למלאכתכם שיש לכם לעשות בבתיכם, אבל מלאכת שעבוד מצרים לא הייתה על שבטו של לוי. ותדע לך שהרי משה ואהרן יוצאים ובאים שלא ברשות. רש"י ורמב"ן נתמכים גם במדרש חז"ל (שמות רבה ה טז ובעוד מדרשי חז"ל) שאומר: "אמר רבי יהושע בן לוי שבטו של לוי פנוי היה מעבודת פרך".

לכוהני דת במצרים היה מעמד מיוחד עוד מזמנו של יוסף. אולי העובדה שבני שבט לוי לא היו משועבדים במצרים מראה על מעמד דתי כלשהו. עבודת קורבנות במצרים, אם הייתה, נעשתה כנראה על ידי הבכורות, כי הם אלו שהקריבו בזמן מתן

1 על הולדת לוי (בר' כט:לד) רש"י מביא מדרש שכבר אז רמז ה' ששבט לוי יהיה שבט מיוחד לעבודת ה'.